
BIJ DE AMSE POMP

Uitgave van de
Vereniging Oud-Lunteren
Verschijnt twee maal per jaar.
ISSN: 1384-9131

Redactie: J. Langeveld
H. van den Brink
G. van Harn
Druk: Drukkerij AMV

Bestuur:

J. F. H. van Ravenswaaij (Voorzitter)		
Van den Hamlaan 6	6741 DN Lunteren	Tel. 0318-485561
S. Feenstra (Secretaris)		
Boslaan 52	6741 DK Lunteren	Tel. 06-57101259
C. F. den Boer (Penningmeester)		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254
G. van Koesveld (Bestuurslid)		
Boslaan 52	6741 DK Lunteren	Tel. 06-53802309
Tj. Timmer (Bestuurslid)		
Dorpsstraat 49c	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-484765
L. E. Hazeleger (Bestuurslid)		
Oude Arnhemseweg 63	6741 EG Lunteren	Tel. 0318-483686
M. van der Hoff (Bestuurslid)		
Van den Hamlaan 16	6741 DN Lunteren	Tel. 06-20414915
Ledenadministratie		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254

Bankrekening IBAN: NL19RABO0337501416

Expositieruimte: Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren, tel. 0318-486254

E-mailadres: info@museumlunteren.nl

Financiële administratie: Spelt Financiële Adviseurs B.V., tel. 0318-693391

Website: www.museumlunteren.nl

Correspondentieadres:

Secretariaat Vereniging Oud-Lunteren, Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren

Openingsdagen museum:

Het gehele jaar door van dinsdag t/m zaterdag van 13.30 - 16.30 uur.

Bezoek op andere tijden in overleg.

Toegangsprijs: € 2,--

Leden van de Vereniging Oud-Lunteren en jongeren tot 18 jaar gratis toegang.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Vereniging Oud-Lunteren.

Een mooie herfst gewenst!

Na een zinderende zomer, met ongekende warmte en droogte voert nu het bekende Hollandse klimaat weer de boventoon.

De expositie ‘Een huis vol’ heeft uit vele delen van het land belangstelling getrokken. De uitbeelding van een huis vol gaf bij velen herkenning en werd met een lach en mijmering ontvangen. Erg leuk was bezoek uit Staphorst waarbij vrouwen in klederdracht de expositie bewonderden. Met het artikel uit het RD in de hand kwamen zij op bezoek!

De opening werd verricht door de wethouder van cultuur mevrouw Hester Veltman-Kamp; na een inspirerende toespraak liep zij door een levensgroot geboortekaartje als openingshandeling.

Vanaf 10 november is de prachtige expositie ‘Wereldvrouwen’ te zien met het werk van de Lunterse kunstenares Marianne van Gaale, dit belooft een schitterend schouwspel te worden. Marianne exposeert 24 portretten in olie van vrouwen over de hele wereld gecombineerd met kunst, kleding en gebruiksvoorwerpen. Door het dorp heen, als onderdeel van onze buitenexpositie ‘Schilders van weleer’, is op een aantal plekken al werk van Marianne te zien. Floortje Dessing zal de opening verrichten.

Deze twee exposities geven het streven weer van de weg die ons museum opgaat naar een Museum voor Kunst en Cultuurhistorie. Het samengaan van die twee aspecten is de lijn die het museum wil volgen voor de verdere programmering. Evengoed blijft het een hele opgave en uitdaging om aansprekende onderwerpen te bedenken en uit te voeren. Suggesties van u als leden zijn altijd welkom.

Onze oproep voor nieuwe vrijwilligers is niet onbeantwoord gebleven, voor een organisatie die geheel op vrijwilligers draait, van essentieel belang. Voor de administratie, onderhoud, educatie en gastvrouw/heer zijn we blij weer nieuwe gezichten te mogen verwelkomen. Neemt niet weg dat we altijd nog mensen kunnen inzetten in onze prachtige organisatie! Het is altijd goed te werken voor de gemeenschap in een goede sfeer.

De Noordmansvleugel

De plannen voor de bouw van de Noordmansvleugel worden door het architectenbureau Theo Verburg momenteel gemeentelijk (welstandscommissie en publicatie) afgewerkt. Als bestuur moeten we kijken of onze ambities passen in het beschikbare budget. De hoop blijft eind volgend

jaar/begin 2020 te openen met een verrassende inhoud voor de bezoekers. Aan de Lunterse kunstenares Janna van de Kaa is, samen met de Vrienden van het Luntersche Buurtbosch, opdracht verstrekt een beeld ter nagedachtenis te maken van de heer Noordmans. Inmiddels is dit gerealiseerd en een prachtig bronzen beeld is te zien in het museum.

De familie Schat verzamelt voor het museum schilderijen van de Veluwe impressionist Martinus Nefkens (1855-1941), een belangwekkende Lunterse schilder. Nefkens werkt op jonge leeftijd in een schildersbedrijf, maar zijn artistieke aspiraties overstegen de schildersladder. Hij schreef zich in bij de Antwerpse Tekenenacademie. Later werkte hij in het atelier van de beroemde Haagse schilder H.W. Mesdag. Vestigde zich vervolgens in Amsterdam, waar zijn carrière bergopwaarts ging. Hij begon te verkopen en werd toegelaten tot kunstenaarsassociaties. In zijn Lunterse tijd heeft Nefkens zich toegelegd op het schilderen van impressionistische landschapstaferelen in de stijl van de Haagse School. De collectie van Nefkens zal een pracht van een impuls geven voor de collectie van Museum Lunteren. Het is zeer bijzonder dat het echtpaar Schat dit voor het museum doet! Ware mecenassen!

In verband met het sluiten van het Rabobankkantoor in Lunteren mochten wij een deel van het meubilair ontvangen dat een plaats krijgt in ons museum als de nieuwbouw klaar is. Prachtig deze geste!

In deze uitgave van 'Bij de Amse Pomp' vindt u weer interessante informatie over het Lunteren van weleer, waaronder Het mysterie van het Zwarte Water, kasteel De Bruijne Horst en zoveel meer.

Ik wens u namens het bestuur een goede tijd toe en van harte welkom voor een museumbezoek.

De voorzitter

Het museum heeft een nieuwe website en emailadres!

Website: www.museumlunteren.nl

Emailadres: info@museumlunteren.nl

Kasteelheren en kasteelvrouwen

Het is dinsdagmiddag 22 september 1908. In de gelagkamer van Hotel Floor te Lunteren stroomt het langzaam vol met mensen. Er zal namelijk een onroerendgoedveiling plaatsvinden deze middag. Al meer dan 100 jaar lang is het de gewoonte dat onroerendgoedveilingen in de gelagkamer van Floor worden gehouden, maar deze keer is het wel een heel bijzondere veiling. Er zal namelijk voor het eerst in de Lunterse geschiedenis een kasteel verkocht worden: De Bruijne Horst, gelegen op de grens van Lunteren en Ederveen. In de landelijke kranten hebben aankondigingen gestaan van deze bijzondere veiling en er zijn dan ook van heinde en verre belangstellenden aanwezig.

Zo'n onroerendgoedveiling vindt in twee delen plaats. De eerste keer wordt er bij opbod geboden; dat noemt men de "inzet". De hoogste bieder is de voorlopige koper.

Twee weken later komt men weer bij elkaar en dan begint de notaris met een veel hoger bedrag dan de inzet en telt hij af naar beneden. Wie dan als eerste "Mijn" roept is de definitieve koper en kan zich de eigenaar noemen van het perceel. Dat noemt men de "toeslag".

De eigenaar van de Bruijne Horst is op dat moment Aalbertus Fredrik Johan Reiger, zoon en enig erfgenaam van de oude mevrouw Reiger-Fisler, die het kasteel in 1879 in enkele maanden tijd had laten bouwen. Voluit heette ze Susanna Elisabeth Fisler, weduwe van Frederik Ulrich Herman Reiger. Jarenlang had mevrouw Reiger de Bruijne Horst als zomerverblijf gebruikt. In de winter woonde ze in haar huis in Amsterdam aan de Leliegracht en in de zomermaanden vertrok ze vaak enkele maanden naar haar "buiten" aan de Luntersekade. In de zomer van 1902 had ze er voor de laatste keer enkele maanden doorgebracht. Het jaar daarna overleed ze te Amsterdam op 74-jarige leeftijd. De zomer van 1903 zou het kasteel voor het eerst in jaren, op enkele personeelsleden na, onbewoond blijven.

Na de plaatsing van een advertentie waarin het kasteel te huur werd aangeboden, kwam er in 1904 een nieuwe bewoonster: Margaretha Küpper. Het enige dat we van haar weten is dat ze Duits was, Rooms Katholiek, ongehuwd en zeer welgesteld. Tot die tijd had mevrouw Küpper in 's-Gravenmoer gewoond. Haar verblijf op de Bruijne Horst was slechts van korte duur, want na zes maanden werd ze ernstig ziek. Dokter Kimmijser uit Lunteren werd erbij geroepen en die constateerde een ontsteking aan het ruggemerg, waar hij weinig aan kon doen. Margaretha Küpper overleed op 47-jarige leeftijd op 28 december 1904 en werd enkele dagen later

Kasteel De Bruijne Horst aan het begin van de 20e eeuw.

(Fotocoll. Gemeentearchief Ede)

op het kerkhof van Lunteren begraven.

Enkele maanden later, in maart 1905, arriveerden er nieuwe huurders op het kasteel: de 44-jarige Amsterdamse koopman Frans Joan Bergendahl met vrouw en kinderen. Hij was kort daarvoor in Zutphen getrouwd met de 17 jaar jongere Catharina Pauline Maria Ebbenhout. De drie kinderen, een zoon en twee dochters, waren uit eerdere huwelijken van het echtpaar. Frans Bergendahl was namelijk eerder getrouwd geweest met Johanna Christina Hagedoorn bij wie hij twee kinderen gekregen had. Samen met zijn schoonvader, Adrianus Hendrik Hagedoorn, had Bergendahl in 1889 te Amsterdam een vennootschap opgericht die zich richtte op de handel in steenkool. Daarmee zal hij waarschijnlijk zijn fortuin verdiend hebben. Bergendahl zou op de Bruijne Horst blijven wonen tot de verkoop van het kasteel in 1908. In november van dat jaar vertrok hij weer naar Amsterdam.

Veiling en erfhuis

Blijkbaar wil Aalbertus Reiger, die in 1908 in Oostenrijk woont, van de erfenis van zijn moeder af en besluit hij het kasteel door notaris Dinger te laten veilen. De verkoop omvat niet alleen De Bruijne Horst met bijbehorende tuin, park en waterpartij, maar ook de naastgelegen boerderij met aangebouwde rentmeesterswoning, de daarachter gelegen koetsierswoning, ook wel “Villa Marie” genoemd, villa “Het Jachthuis” (later

Mariënhof), villa “Rosenheim” en boerderij “Frederikshoeve”. De totale oppervlakte is ruim 38 hectare en alles zal geveild worden in 37 percelen die ieder vaak weer uit verschillende kadastrale percelen bestaan.

Twee weken later, dinsdag 6 oktober, vindt de definitieve toeslag plaats, ook wel definitieve toewijzing genoemd. Opnieuw stroomt de gelagkamer van Floor vol met mensen, waarna de afslag kan beginnen. Het kasteel met waterpartij en daarachter gelegen park wordt eigendom van Hendrikus Adrianus Josephus Hofmans, een fabrikant uit Rotterdam. Hij koopt ook nog de naastgelegen boerderij met rentmeesterswoning en de daarachter gelegen koetsierswoning. Alles tezamen voor 26.800 gulden. Samen met de verkoop van “Het Jachthuis”, “Rosenheim” en “Frederikshoeve” en nog wat weilanden is de totale opbrengst van de veiling ruim 51.000 gulden, een vermogen in die tijd. Maar dat is nog niet alles, want de volledige inboedel van het kasteel zal nog op een erfhuis verkocht worden.

Dat erfhuis vindt plaats op donderdag 10 en vrijdag 11 december 1908. Twee dagen lang worden op het kasteel bijna 1000 voorwerpen (kavels) geveild. De nieuwe eigenaar van het kasteel, Hofmans, is ook aanwezig om onder andere de gordijnen en spiegels te kopen. Die kunnen straks, na de veiling, dus gewoon op hun plek blijven hangen.

Na twee dagen wordt eindelijk de laatste kavel door notaris Dinger afgeslagen. De totale opbrengst van het erfhuis is 5.867 gulden en 15 cent.

De koetsierswoning “Villa Marie” aan het Bruinhorsterpad.

(Fotocoll. Gemeentearchief Ede)

Hendrikus Adrianus Josephus Hofmans (1908-1910)

Hendrikus Adrianus Josephus Hofmans was geboren op 15 december 1865 te Rotterdam. Zijn vader was een schoenmaker die er ook een dubieuze praktijk als “wrijfdoctor” op na hield. Hofmans trouwde in 1889 met Maria Elisabeth van der Laan en kreeg zeven kinderen. Omstreeks 1908 is Hofmans de eigenaar van een fabriek in Rotterdam. Hofmans heeft het geld voor de aankoop van het kasteel met boerderij en koetsierswoning trouwens niet op de plank liggen. Hij moet er een hypotheek voor afsluiten van 20.000 gulden. Toch is hij in staat het landgoed weer uit te breiden, want in twee jaar tijd koopt hij een stuk bouw- en weiland, een bosje en een stuk grasland genaamd “De Paardenwei”.

Jonkheer Van Benthem van den Bergh (1910-1912)

Of Hofmans het wel gezien had in Ederveen of dat hij in financiële problemen gekomen was; we weten het niet. Zeker is dat hij op 17 oktober 1910 het kasteel verkoopt aan Jonkheer Jan Frederik van Benthem van den Bergh voor 24.280 gulden. Onder de verkoop zijn inbegrepen: de gordijnen, een aantal bloemenvazen, bronzen kandelaars, spiegels, vloerkleden, elektrische apparaten, de gasverlichting en twee tuinbanken. Een jaar later verkoopt Hofmans ook de boerderij met rentmeesterswoning en de koetsierswoning Villa Marie voor 20.000 gulden aan de Jonkheer. Het kasteel met zijn bijgebouwen hebben tesamen dus ruim 44.000 gulden opgebracht. Een aardige winst voor Hofmans in enkele jaren tijd!

Jonkheer Jan Frederik van Benthem van den Bergh was in 1904 getrouwd met Josephine Henriette Jurjans. Ze hadden twee kinderen: Johan Eduard en Lilly. Jan Frederik was civiel ingenieur, wat zoveel wil zeggen als dat hij zich onder andere bezig hield met het ontwerpen van bruggen, wegen en gebouwen.

Van Benthem van den Bergh verkoopt de boerderij met rentmeesterswoning en de daarachter gelegen Villa Marie op 6 juli 1912 aan de landbouwer Cornelis Visser voor 24.000 gulden. Er zijn wel enkele voorwaarden. Zo moet Visser zorgen dat het vrije uitzicht vanuit het kasteel, behouden blijft. Ten tweede mogen er in de rentmeesterswoning en in Villa Marie geen koeienstallen komen; met andere woorden: dat moeten woonhuizen blijven. Ten derde wordt Visser ten strengste verboden om op zijn huis of op zijn hekken de naam “Bruijne Horst” te zetten. Blijkbaar hecht de Jonkheer er grote waarde aan dat alleen het kasteel die naam draagt.

Enkele maanden later besluit het gezin Van Benthem van den Berg weer te vertrekken. Blijkbaar beviel het op de grens van Lunteren en Ederveen toch niet zo goed.

Paul Henri Sayers (1912-1915)

In september 1912 wordt het kasteel wederom in Hotel Floor geveild. De koper is deze keer Paul Henri Sayers, een koopman uit Brussel, die 15.900 gulden voor het pand betaalt. Een koopje, want Jonkheer van Benthem van den Berg had er twee jaar eerder ruim 24.000 gulden voor neergelegd. Sayers is gehuwd met Jeanne Sophie Charlotte Veenstra. Voor de twee kinderen, Nini en Wimmie, is er een kinderjuffrouw meegekomen. De heer Sayers was trouwens de eerste in Ederveen met een telefoonaansluiting.

Voor mevrouw Sayers is de overgang van het drukke Brussel naar het rustige Ederveen echter te groot. Ze kan er niet wennen. Dat vertelt de Lunterse melkhandelaar Kees Verschuur later in een interview in de Edese Courant. Kees was in zijn jeugd koetsier geweest bij Sayers en was in 1914 getrouwd met Gerritje van de Kraats, die keukenmeid was op het kasteel.

In maart 1915 probeert Sayers het kasteel opnieuw te laten veilen bij Floor, maar de inzet is zo laag (ruim 14.000 gulden) dat hij van een veiling afziet. In juli 1915 wordt er erfhuis op het kasteel gehouden, waarna de familie naar Den Haag vertrekt.

Charles Blanckenhagen (1915-1918)

Sayers verhuurt het kasteel dan voor 800 gulden per jaar aan Charles Blanckenhagen. Die was in 1855 te Soerabaja geboren en trouwde in 1887 in Den Haag met Anna Louise Caroline van der Goes. Ze hadden een dochttertje Anneke. Na het overlijden van zijn vrouw hertrouwde Blanckenhagen met Theodorine Josephine Caroline Françoise Fröhlich Hubert.

Een jaar later (12 mei 1916) verkoopt Sayers De Bruijne Horst voor 15.000 gulden aan Johan Lodewijk Leonard Marinus Wittich, een oud-militair uit het Indische leger. Wittich is in 1858 geboren te Batavia en wordt later eerste luitenant van de infanterie. Tijdens de Lombok-expeditie in 1894 raakt hij zwaar gewond en komt terug naar Nederland om te herstellen. Na zijn eervol ontslag uit de militaire dienst in 1898, ontpopt hij zich tot een succesvol zakenman.

Wittich zal nooit op de Bruijne Horst komen wonen. Hij blijft het kasteel verhuren aan Blanckenhagen die er tot mei 1919 woont. In april van dat jaar probeert ook Wittich het kasteel bij Floor te laten veilen, maar wederom gaat de verkoop niet door. Een maand later blijkt Wittich alsnog een koper gevonden te hebben. Het is de heer Krijn Bohré uit Rijswijk.

Familie Bohré (1919-1940)

De 55-jarige Krijn Bohré is gepensioneerd en woont in Rijswijk, vlakbij Den Haag. Hij koopt het kasteel voor 34.000 gulden van Wittich.

Bohré is gehuwd met Olivia Cecilia Sophia Weber. Ze is een Duitse; in 1868 geboren te Dresden. Krijna Bohré, een zus van de heer Bohré, komt ook naar De Bruijne Horst. Ze is drie jaar ouder dan haar broer.

Krijn Bohré lijdt aan aderverkalking; een aandoening die hem enkele jaren later fataal wordt. Hij overlijdt op 8 augustus 1922 op 59-jarige leeftijd. Hij wordt begraven te IJsselmonde bij Rotterdam in het graf van zijn ouders. Een jaar na het overlijden van Bohré besluit zijn zuster De Bruijne Horst te verlaten. Het merendeel van haar bezittingen wordt op een erfhuis verkocht, waarna ze naar bejaardenhuis "Oranjestein" te Amerongen vertrekt. Zo blijft mevrouw Bohré-Weber met slechts enkele personeelsleden alleen achter op het kasteel. Zij is de laatste kasteelvrouw van De Bruijne Horst. Eind jaren '30 verhuist ze naar een villa aan de Klinkenbergerweg in Ede, waar ze enkele jaren woont. Later verhuist ze naar IJsselmonde, het geboortedorp van haar man, waar ze op 1 januari 1959 op 90-jarige leeftijd overlijdt.

Nadat het kasteel enkele jaren leeg gestaan heeft en sterk verwaarloosd raakt, dreigt het gesloopt te worden, totdat het in 1941 in handen van de overheid komt. Daarmee is de toekomst van De Bruijne Horst verzekerd, maar de rijke kasteelheren met hun hoge hoeden en hun dames met zware rokken zullen echter nooit meer terugkeren. Die tijd is dan definitief voorbij.

H. van den Brink

Bronnen:

Gemeentearchief Ede:

Kadastraal Archief Lunteren: Art. 1237, 2267, 2350, 2498, 2675, 2889.

Notarieel archief Lunteren: Inv.nr. 6, akte 329, 345, 442 en 443; Inv.nr. 7, akte 2 en 3; Inv.nr. 8, akte 329; Inv.nr. 10, akte 334, 346, 347; Inv.nr. 12, akte 332, 340; Inv.nr. 14, akte 287, 358, 370; Inv.nr. 17, akte 53; Inv.nr. 19, akte 85, 214; Inv.nr. 22, akte 155; Inv.nr. 30, akte 238, 260, 314.

Oud Archief: Inv.nr. 1828 t/m 1849, 2068, 2071,

Reconstructie bevolkingsregister.

Edesche Courant: 2 december 1964.

Brakmans Leperkoen

Het is nooit de bedoeling geweest met Uitgelezen Lunteren (2015) een uitputtende opsomming te geven van auteurs die zich in of door Lunteren lieten inspireren. Vooral vakantievierende auteurs kom je alleen bij toeval tegen. Een van hen was Willem Brakman.

Brakman

Willem Brakman (1922-2008) bezocht begin jaren zestig verschillende malen een vakantiehuisje in Lunteren. Dat is te zien op de schaarse foto's die zijn vriend Nol Gregoor daar maakte. Brakman hield namelijk niet van foto's en het mijmerend bekijken van foto's, "en zeker niet die van lang vervlogen tijden. Ze belemmeren de zelfwaarneming met hun waarheidsgehalte in hoge mate. Zo is mij de bijgaande foto, gemaakt in de tijd toen ik de Van der Hoogtprijs had gekregen en in een vakantiehuisje in Lunteren werd geïnterviewd, niet dierbaar."¹ Brakman had de Van der Hoogtprijs 1962 net gekregen voor zijn debuutroman Een winterreis (1961).

Leperkoen

Hij kende Lunteren en omgeving toen al goed, want in 1952-1953 was hij militair-arts in Ede en ging de jaren daarna op herhaling in Harskamp. Misschien logeerde Brakman ook wel op landgoed Leperkoen, want dat landhuis stond model voor het 'hotel' in zijn roman Het godgeklagde feest (1967). Hoofdpersoon Vogelaar is opzoek naar een soort verlossing en reist daarom per trein naar een dorp om er in het hotel van de moeder van zijn gestorven vriend Puck het kerstfeest te vieren. Het dorp representeert zijn jeugd of zijn oorsprong.

De voortekenen voor die terugkeer zijn allesbehalve gunstig: "Het hotel van Ma lag boven op de heuvel, de voordeur was zwak verlicht, hoog daarboven dicht onder het dak een even zwak verlicht raampje. Toen ze op het hotel toeliepen knarste het grint, een onwerkelijk, wat toneelachtig geluid." Landhuis De Leperkoen (Vijfsprongweg 25) ligt in werkelijkheid op de oostelijke helling van de Lindeboomsberg en is nog altijd omgeven door een grindpad.

Het lijkt wel in de loop van het verhaal of de omgeving van Landhuis Leperkoen tot leven komt en zelf onderdeel van het verhaal wordt. Zo verandert het landgoed geleidelijk in een kerstboom. De omgeving van kar-

Brakman (links) samen met zijn vriend Nol Gregoor omstreeks 1963 te Lunteren.

ton: de heide bloost ‘als op een kerstkaart’, het bos geurt als ‘heel oude boeken’, de bomen zijn van ‘zwart karton’ en het dorp [Lunteren] is een decor dat ‘in de kast geborgen’ kan worden.

Voûte

In realiteit is het huis in 1917 door de familie Voûte gebouwd voor de Amsterdamse Vereniging ‘Ons Huis’ ter vervanging van hun Zandvoortse huis dat tijdens de Eerste Wereldoorlog door Belgische vluchtelingen werd bevolkt. Deze Amsterdamse familie kocht een terrein van ca 15 ha en financierde de bouw van een huis om de bleekneusjes uit de stad een vakantie in de gezonde buitenlucht te kunnen bieden. Doorslaggevend waren dat de grond goedkoop was en dat de locatie via de halte Meulunteren een goede spoorverbinding met Amsterdam had.

Van Schendel

De naam Leperkoen werd ontleend aan de roman *De berg van Droomen* (1913) van Arthur van Schendel, die destijds overigens in Ede woonde. In dit boek vertelt Van Schendel verhalen over de Ierse ‘leprechaun’, waar hij de naam ‘leperkoen’ aan geeft. Een Leprechaun is een kleine ondeugende elf, die in mythologische tijden het Ierse platteland onveilig maak-

Interieur van de Leperkoen.

(Fotocoll. Gemeentearchief Ede)

te. Ze verdedigen de pot met goud, die verborgen is aan het einde van de regenboog. Een schat die ze verworven hadden met schoenlapperswerk voor elfen en feeën. Vandaar dat er nog altijd op het houten tableau boven de open haard in het vakantiehuis geschreven staat: ‘Wie den Leperkoen ziet, vindt schatten en schatten’. Een toepasselijk, maar foutief citaat uit Van Schendels roman: ‘Wie de Leperkoen ziet is gelukkig. Hij vindt schatten en schatten’.²

Arno van der Valk

Bronnen:

Lisa Kuitert & Mirjam Rotenstreich, *De gevoelige plaat*. Literair album, 1995.

Willem Brakman, *Het godgeklagde feest*, 1967.

Arthur van Schendel, *Verzameld werk* dl. I.

Noten:

¹ *De gevoelige Plaat*, 1995, blz. 86.

² *Verzameld werk I*, blz. 449.

Lunteren 50 jaar geleden

Villa De Honskamp werd gesloopt

Na de bouwvakvakantie van 1968 werd een begin gemaakt met het bouwen van een bejaardencentrum op de hoek van de Dorpsstraat en Honskamperweg. Slopers begonnen begin juli met het afbreken van de villa De Honskamp, die op de plek stond waar het bejaardencentrum was geprojecteerd. De vorige eigenaar van dit pand had nadrukkelijk bedongen dat met de sloop pas zou beginnen, zodra de bouwvergunning er was.

Het bejaardencentrum, dat eind 1970 gereed zou moeten zijn, ging uit van de protestants-christelijke stichting voor bejaardenzorg “De Honskamp”. In deze stichting participeerden drie kerken: de hervormde, de gereformeerde en de (hervormde) Maranathakerk.

Deze stichting was al bijna drie jaar bezig met haar plannen. In 1965 kreeg ze optie op het ruim een hectare grote stuk terrein, dat eigendom was van ir. J. W. Dinger uit Amsterdam.

In het centrale verzorgingstehuis zouden één- en tweepersoonskamers komen, die elk een eigen keukentje hadden. De flats voor zelfstandige bejaarden bevatten een woonkamer, een slaapkamer, 'n keuken en een berg- en wasruimte. Voor het centrum hadden zich al meer dan 150 gegadigden opgegeven.

Villa De Honskamp werd gesloopt.

(Fotocoll. Gemeentearchief Ede)

Supermarkt werd verkocht/ Supermarkt in andere handen

In juli 1968 werd de supermarkt van Oosterhagen in de Dorpsstraat overgenomen door de heer W. Ligtenberg uit Delft, die in die stad ook een zaak had. Na het vakantie seizoen werd de zaak volledig verbouwd. Het was de eerste zaak van de coöperatieve Sperwer-organisatie in de gemeente Ede. In totaal had deze organisatie 1200 zaken in Nederland.

Supermarkt Ligtenberg opende de deuren.

(Fotocoll. H. van Veldhuizen-Soetendal.)

Nieuw postkantoor aan de Reeënlaan

Met de bouw van het postkantoor aan de Reeënlaan schoot het in augustus 1968 flink op.

In het nieuwe kantoor aan de Reeënlaan kwam 'n accommodatie van vier loketten. Dit aantal was nog wat voorbarig, maar gezien de groei van Lunteren was deze accommodatie echt wel nodig.

In het nieuwe kantoor was een zelfbedieningsruimte ingericht, die dag en

Het nieuwe postkantoor aan de Reeënlaan. (Fotocoll. Ver. Oud Lunteren.)

nacht voor het publiek open was. Daar waren ondergebracht een telefooncel, een pakjesbus en ook de automaten voor postzegels en briefkaarten. Ook de postbussen zouden in deze hal geplaatst worden, zodat postbushouders desgewenst na sluitingstijd nog hun post konden afhalen. Het nieuwe postkantoor lag midden in de Lunterse nieuwbouwwijk aan de Reeënlaan.

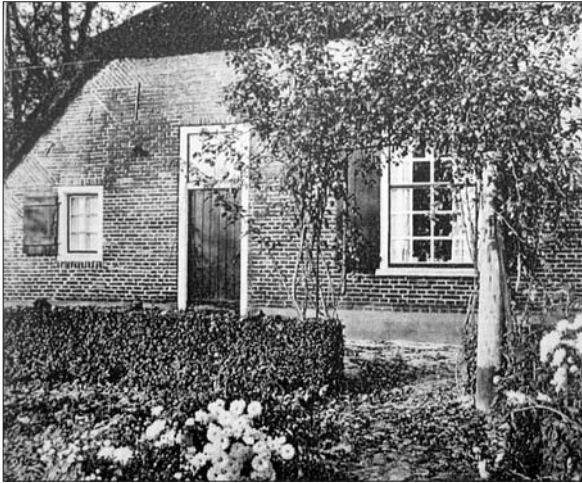
Zaterdagochtend 26 oktober 1968 werd het nieuwe postkantoor officieel geopend. Het oude kantoor aan de Wilbrinkstraat voldeed eigenlijk al lang niet meer. Daarom zou de nieuwe behuizing zeker in een behoefte voorzien. Het gebouw aan de Reeënlaan was ruim opgetrokken, zodat verdere uitbreiding gedurende een reeks van jaren niet nodig zou zijn.

Boerderijtje sneuvelde voor nieuwbouw

Het uit 1707 daterende boerderijtje aan de Honskamperweg 3 werd in de winter van 1968/1969 gesloopt. De bewoner, de heer J. Schut, had het historische pand verkocht aan zijn neef, de aannemer H. van Veldhuisen, die van plan was op de grond vijf bungalows neer te zetten.

Toen Schut en zijn vrouw er in 1932 kwamen wonen, zaten de muurankers met het jaartal 1707 nog op de voorgevel. Een metselaar had ze er later tijdens een opknabbeurt afgehaald, wat Schut wel jammer gevonden had, maar het was gebeurd voordat hij er erg in had gehad.

Heel vroeger hadden er grote landerijen om de boerderij heen gelegen. Het hele Hugo de Vriespark had er onder meer bij gehoord. Vast stond ook, dat de boerderij van oudsher “De Honskamp” heette.

*Voorgevel van het boerderijtje aan de Honskamperweg.
(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren.)*

De heer en mevrouw Schut hadden het boerderijtje in het begin voor drie gulden in de week gehuurd van de familie Wilbrink die het weer hadden geërfd van oud-notaris Van den Ham en zijn vrouw. Van den Ham had op zijn beurt de boerderij in 1894 gekocht van Willem van den Elskamp, wiens naam nog in de deur van de deel gekrast stond.

Na de oorlog verkocht de familie Wilbrink het boerderijtje voor “een vooroorlogs prijsje” aan Jan Schut. In het begin was Schut wel aan zijn oude huis gehecht, maar naarmate het gebouw aftakelde en de onderhoudskosten hoger werden, was dat gevoel verdwenen. Na de sloop van het oude boerderijtje zou het echtpaar Schut in een moderne, centraal verwarmde, vocht- en tochtvrije bungalow van hun oude dag gaan genieten.

Hotel werd tehuis voor meisjes

Het hotel-pension 't Hoge Huis aan de Valkseweg kreeg in november 1968 een andere bestemming: gezinsvervangend tehuis voor licht geestelijk gehandicapte of zwakzinnige meisjes, zoals men dat toen noemde. Het tehuis dat onderdak kon bieden aan twaalf tot vijftien meisjes zou worden geëxploiteerd door de regionale stichting Philadelphia, Amersfoort en omstreken. Er werden meisjes uit de provincies Utrecht en Gelderland in ondergebracht.

De speciaal voor de exploitatie van het tehuis in het leven geroepen stichting was ontstaan uit de afdeling Amersfoort van de oudervereniging

Philadelphia. De stichting huurde het voormalig hotel van de eigenaar de heer Bruynes, die de exploitatie op doktersadvies moest stoppen.

Volgens een woordvoerder van de stichting, de heer W. van Dooren uit Amersfoort, was het de bedoeling uitsluitend meisjes in het tehuis te plaatsen, die in staat waren om te werken. Ze zouden te werk worden gesteld bij de stichting Arbeidszorg in Ede. Naar men verwachtte konden

Hotel-pension 't Hoge Huis aan de Valkseweg. (Fotocoll. Gemeentearchief Ede.)

de meisjes begin 1969 in het gebouw worden gehuisvest. Het tehuis kon niet vergeleken worden met een inrichting. De meisjes die er in gehuisvest werden konden evengoed in het ouderlijk huis wonen, maar gingen daar weg omdat de ouders te oud waren geworden om hun kind nog langer te verzorgen dan wel gestorven waren.

Het hotel omvatte twaalf kamers. Enkele kamers waren zo groot, dat er drie meisjes in konden wonen, waardoor de maximum-opnamecapaciteit vijftien bedroeg.

De Wormshoef werd hotel-restaurant

De villa De Wormshoef aan de Dorpsstraat kreeg in november 1968, na enkele maanden van onzekerheid, een bestemming. Het gebouw zou na een grondige verbouwing van het interieur worden geëxploiteerd als hotel-restaurant. De villa met de daaromheen liggende grond was voor dit doel gekocht door de heer K. Drok, die in Wijk bij Duurstede het befaamde hotel De Keizerskroon exploiteerde. Zijn zoon, de heer J. Drok, zou in

Lunteren als bedrijfsleider gaan optreden.

Als gevolg van deze ontwikkeling kwam er een eind aan veel onzekerheden over de bestemming van het kapitale pand, dat tot voor die tijd het gezamenlijk eigendom was geweest van de Lunterse aannemer J. ten Ham en de heren J. en B. Wallage.

De heer Drok meende, dat De Wormshoef bijzonder gunstig was gelegen voor een hotel. Het had in ieder geval parkeerterrein genoeg en 's zomers was er eveneens voldoende ruimte voor een terras, aldus de nieuwe eigenaar van de uit 1909 daterende villa.

“De Eekhoorn” vakantiehuis-af

Het etablissement “De Eekhoorn” bereikte in november 1968 de eindfase in de overgang van vakantiehuis tot volwaardig horeca-bedrijf. Twintig jaar eerder, toen de familie Rot van Bommel het pand in bezit kreeg, was het nog volkomen een gebouw voor vakantiegangers. Later werd “De Eekhoorn” een geliefde plaats voor het houden van conferenties, reünies en andere bijeenkomsten.

In de loop der jaren werd het gebouw steeds meer gebruikt als hotel, waar onder meer vrij veel gasten van het conferentiecentrum De Blijde Werelt een onderdak vonden. De Eekhoorn werd een sfeervol hotel-café-restau-

Hotel-café-restaurant De Eekhoorn aan de Edeseweg met rechts het nieuwe restaurant.
(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren.)

rant. Dit laatste, het restaurantgedeelte, was aan uitbreiding toe. Daarom had de heer Rot van Bommel besloten een geheel apart restaurant aan zijn zaak te laten bouwen. Het werd restaurant “Richelieu”, dat zaterdag 23 november 1968 werd geopend.

Tante Cor Emous 80 jaar

Verscholen tussen hoge en statige bomen stond aan de Barneveldseweg “Ons Landhuis”, een uniek gebouw in Europa, dat vele jaren als vakantiehuis voor slechthorenden dienst deed.

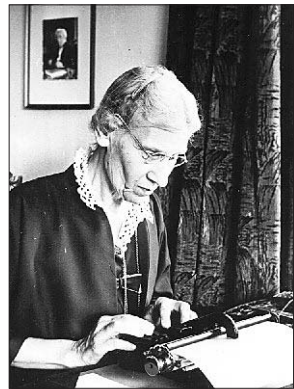
Aan de andere kant van de weg keek mej. Cor Emous iedere dag naar het wat verouderde, maar trotse gebouw, dat voor een groot deel steunde op haar levenswerk.

Cor Emous, voor zeer velen “tante Cor” werd zaterdag 2 november 1968 tachtig jaar. Die dag werd de grote waardering voor haar werk niet onder stoelen of banken gestoken. Tientallen vrienden kwamen haar, ondanks haar broze gezondheid in “Ons Landhuis” gelukwensen. Het weekblad Margriet bood haar ’n zilveren bloem aan, als waardering voor haar werk. De zilveren margriet werd jaarlijks aan een paar mensen in Nederland uitgereikt.

Tijdens haar studie voor onderwijzeres werd Cor Emous doof en moest haar carrière daardoor opgeven. Met andere slechthorenden in Amsterdam is ze toen gaan samenwerken. Spoedig kwam ze in contact met Tine Marcus in Soest de “dovenmoeder” en pionierster van de Vereniging voor Slechthorenden.

In 1936 kwam Tante Cor naar Lunteren. Zij was de eerste, die zich in het bijzonder met slechthorende kinderen bezighield. In 1946 werd door de beide dames de Slechthorende Jeugdorganisatie opgericht. “Tante Cor” ging zich toen wijden aan de “kleine brigade”: de totaaldoven en de doofblinden. De kinderen kregen, dank zij Tante Cor, een maandblaadje: “Vergeet-mij-niet”. Zij organiseerde ook kinderkampen in Lunteren.

De tachtigjarige was in 1968 nog steeds een ruggesteun voor het enige vakantiehuis voor slechthorenden in Europa, “Ons Landhuis”.

Cor Emous, omstreeks 1965.

Het mysterie van “Het Zwarte Water”

Korte geschiedenis van Boslaan 24

Op de hoek van de Boslaan en de Dr. Kimmijserlaan stond de afgelopen vier jaar een prachtig monumentaal houten huisje te koop, waar moeilijk een koper voor te vinden was. Vorige eigenaars waren blijkbaar zuinig op dit woninkje want die lieten het in het verleden twee keer verplaatsen tot dat het in 1976 uiteindelijk zijn definitieve plek bereikte.

Het houten huisje, dat in zijn geheel van zeer duurzaam Canadees Orignopinehout gemaakt is, stond tot 1976 aan de Oude Arnhemseweg waar nu het dubbele woonhuis nr. 49-51 staat. Op die plek dreigde het in maart 1976 gesloopt te worden vanwege de nieuwbouw op dat perceel.

Gelukkig liet de Heterense zakenman H.J.E. Spruyt zijn oog op het romantische optrekje vallen. Hij kocht het en wilde het pand in zijn geheel verplaatsen naar een bouwterrein aan de Boslaan nr. 24.

Het huisje had ook gedemonteerd kunnen worden omdat het uit een groot aantal schotten was opgebouwd, maar Spruyt gaf de voorkeur aan een verhuizing in zijn geheel.

Zaterdag 18 september 1976 was het dan eindelijk zover. Een dag eerder was het 25 ton wegende gevaarte, waarvan het rieten dak verwijderd was, met takels op een zogenaamde plateauwagen gehesen en de volgende dag werd in de vroege ochtend de reis, die drie uur zou gaan duren, van de Oude Arnhemseweg 49 naar Boslaan 24 aangevangen. Over de Ieplaan en de Dorpsstraat werd langzaam naar de Boslaan gereden. De chauffeur van de trailer moest zijn best doen om het zeven meter brede gevaarte langs lantaarnpalen en overhangende boomtakken te manoeuvreren. Het laatste obstakel was de spoorlijn, waarvan de NS voor de zekerheid de stroom van de bovenleiding gehaald had. Op de plaats van bestemming werd het huisje door twee kranen op zijn nieuwe fundamenten gezet, waar het enkele dagen later van een nieuwe “rieten muts” werd voorzien.

Toen het nostalgische huisje aan de Oude Arnhemseweg stond werd het in de volksmond ook wel “Het Zwarte Water” genoemd. De heer G.J. Radstaat, een oud koetsier, die er 25 jaar lang gewoond had, vertelde in 1976 in een interview in de Edesche Courant, dat het volgens hem omstreeks 1909 gebouwd was. Ook onthulde hij dat het al eens eerder verplaatst was. Vroeger zou het bij het vliegveld op de Doesburgerheide gestaan hebben en omstreeks 1912 zou de Lunterse notaris R. Dinger er voor gezorgd hebben dat het huisje naar Lunteren werd verplaatst.

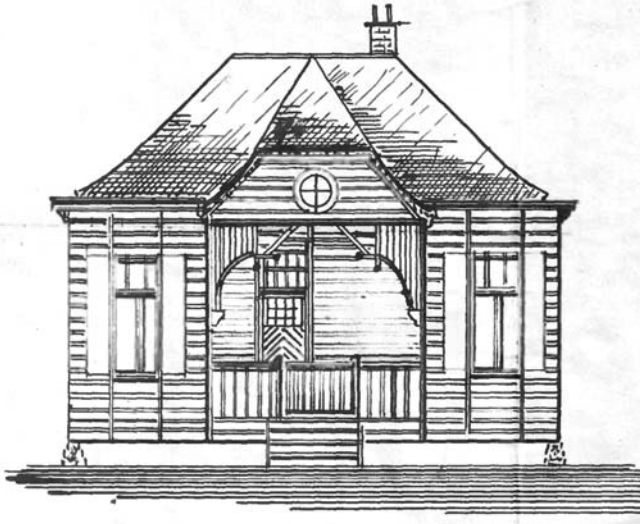

Het huisje toen het nog aan de Oude Arnhemseweg stond. De man met het paard is Pauw Groeneveld. (Fotocoll. Ver. Oud Lunteren.)

De vloer van zijn woning, vertelde Radstaat nog, was niet geïsoleerd, waardoor het kleeft dat in de kamer lag, bij harde wind soms wel een halve meter omhoog kwam.

Historisch onderzoek wees uit dat het pand niet in 1912 verplaatst was naar de Oude Arnhemseweg, maar in 1920. De aanvraag was inderdaad ondertekend door notaris R. Dinger. De papieren spraken echter van de “verplaatsing van een houten gebouw, verzet van Otterlo naar Lunteren.” Helaas was er geen enkele aanwijzing waar het huisje in Otterlo gestaan had en wie de voormalige eigenaar geweest was. Verder speurwerk bleek zoeken naar een naald in een hooiberg. Tientallen bouwtekeningen van houten huisjes in Otterlo liet ik door m’n vingers gaan, maar geen enkele leek in de verste verte op het stulpje dat nu op Boslaan 24 staat. Uiteindelijk gaf ik het zoeken op en jarenlang bleef het een mysterie wie het huisje ooit had laten bouwen en waar het gestaan had.

Totdat enkele jaren later een medestudiezaalbezoeker van het gemeentearchief me attendeerde op een bouwaanvraag uit 1910. Al snel bleek dat dit de oorspronkelijke bouwaanvraag was van het houten huisje dat nu op Boslaan 24 staat. Het had van 1910 tot 1920 aan het eind van de Immenweg gestaan, aan de rand van het Roekelse Bos en het landgoed De Valouwe. Antonie de Stoppelaar Blijdesteijn, directeur van de Amsterdam Langkat Compagnie, een tabaksfabriek in Amsterdam, had het laten bou-

Het huisje op de bouwtekening uit 1910.

wen door Willem van den Top, een timmerman uit Ede, die aan de Bunschoterweg woonde. Antonie de Stoppelaar Blijdesteijn had een groot deel van zijn loopbaan in Ned. Indië aan de oostkust van Sumatra gewerkt in de tabaksindustrie bij de Deli-Maatschappij. Terug in Nederland stichtte hij de Amsterdam Langkat Compagnie die tot de betere tabaksmaatschappijen gerekend werd. Later werd hij lid van het college van commissarissen van deze maatschappij. Hij was ook nog directeur van de Padang Tabak Maatschappij en van de Padang Rubber Maatschappij geweest. Hij overleed in 1928 op 72-jarige leeftijd.

Onlangs is het huisje eindelijk verkocht. Hopelijk zal het nog lang op deze plek blijven staan.

H. van den Brink

Bronnen:

Gemeentearchief Ede:

Bouwtekeningen: 1910 nr. 0861 en 1920 nr. 1733.

Edesche Courant: 19 maart 1976, 21 mei 1976, 20 september 1976.

Internet: Delpher: Algemeen Handelsblad, 6 januari 1928.

Met dank aan R. van Amerongen.

Giften aan Museum Lunteren

Regelmatig krijgt het museum giften, waar we heel dankbaar voor zijn en die in exposities kunnen worden gebruikt of een bijdrage kunnen leveren aan de historische archieven van de Vereniging.

Een raadselachtig voorwerp werd bij het museum afgeleverd door dhr. Veldhuizen uit Lunteren.

Altijd weer een verrassing wat het voorstelt.

Dit huishoudelijke apparaat is een kastanjepan, die in een fornuis geplaatst kan worden. Het deksel van het fornuis eruit halen en eventueel een of meerdere ringen verwijderen, zodat de pan er in past. De kastanjes worden zo geroosterd en met de zwengel kan er geroerd worden.

Als de kastanjes gaar zijn, dan moet je “de kastanjes uit het vuur halen”. Daar komt deze uitdrukking vandaan, weer iets geleerd!

Wereldvrouwen

Levensecht, kleurrijk en werelds. Zo laat de collectie “Wereldvrouwen” van kunstenaressen Marianne van Gaale zich het beste omschrijven. Levenschte straattaferelen en portretten van vrouwen van over de hele wereld, van Bhutan tot Ecuador. De expositie is te zien vanaf zaterdag 10 november 2018 tot en met 9 februari 2019.

Wie graag reist en geïnteresseerd is in kunst, cultuur en mode, zal zich zeker vinden in de expositie “Wereldvrouwen” in Museum Lunteren. De expositie omvat 24 grote portretten en straattaferelen van vrouwen uit Azië, Zuid-Amerika en Afrika. Van Miao vrouwen uit de Himalaya en Lepchas vrouwen uit India tot de Himba's in Namibië en de Laya's in Bhutan. De expositie wereldvrouwen vertelt de verhalen van vrouwen, moeders, jong volwassenen uit een voor ons, veelal, onbekende wereld.

Deze vrouwen leven een puur en eenvoudig bestaan waarin het aankomt op wilskracht hoe te overleven.

Kunst & Kleding

Geschilderd met olieverf door kunstenaressen Marianne van Gaale. Samen met haar man Max heeft zij de wereld bereisd en daarbij mooie ontmoetingen gehad met boeiende mensen. Dit inspireerde haar om deze vrouwen te vereeuwiggen op doek. De expositie wordt versterkt door de combinatie met allerlei gebruiksvoorwerpen en kleding van deze volkeren, denk aan sieraden, authentieke hoofddeksels en kleding. Een groot aantal portretten is afgedrukt op zijde en verwerkt tot kledingstukken zoals een Japanse kimono en Afrikaanse hoofdtooien. Kortom, de expositie vertelt het verhaal van alle bijzondere vrouwen die er op deze wereld zijn.

